

ването на Христос оцет с жлъчка“, „Поруганието“, два епизода от „Съда на Пилат“: „Христос пред Пилат“, „Пилат си мие ръцете“, двойното „Отричане“ и „Разкаянието на Петър“, „Разкаянието на Юда“ и неговото Обесване. В най-западната част на притвора към тях са добавени две сцени от живота на Йоан Кръстител: „Йоан Кръстител изобличава Ирод“ и „Посичането на Предтечата“. Тъй като те се намират над ктиторския портрет на Иван-Александър, вероятно Йоан Кръстител е тук в качеството си на негов покровител.

Стените и таванът на параклиса северно от наоса също са били изцяло изписани. Макар и много повредени, техните стенописи са сравнително четливи. По тавана са изобразени сцени от живота на св. Герасим Йордански, създал голяма лавра (мъжки общежителен манастир) край Ерусалим. На западната стена е илюстриран известният разказ от Патерика за св. Герасим и лъва: „Излекуването на ранената лапа на лъва“, който после става неразделен другар и помощник на отшелника, и „Открадването от бедуините и връщането на повереното на лъва магаре“¹⁸³. Фрагментите от третия епизод са неясни. Върху западната и южната стена на параклиса се разгъва една композиция. И тук, както в съседните сцени, зад скалите на фона се виждат ротондата на Христовия гроб и крепостните стени на Ерусалим. Множество отшелници се стичат, повечето пеша, някои носени от своите събратя, от всички краища на сцената към едно място пред храма, където няколко монаси са наведени като че над саркофаг. В житието на св. Герасим е казано, че монахът е имал видение, което му предсказало смъртта на неговия наставник Евтимий Велики, създател на друга от големите лаври в Йорданската пустиня, и е успял да пристигне навреме за неговото погребение¹⁸⁴. И наистина, сред стичащите се отшелници ще разпознаем предпоследен върху западната стена св. Герасим, възседнал своя опитомен лъв. В други по-късни паметници подобна композиция илюстрира погребението на св. Ефрем Сирий¹⁸⁵.

И тук за нас е важен подборът на изобразените светци. Напълно естествено е в една отшелническа обител да бъдат изобразени първите монаси отшелници, чийто пример е вдъхновявал през Средновековието страните на християнския Изток. Показателно е обаче наличието на образа на св. Теодосий. Това може да бъде само Теодосий Общежител, родоначалникът на общежителното (киновиално) монашество, тъй като Теодосий Търновски, умрял около годините, когато са рисувани стенописите на църквата, е признат твърде късно за светец от българската църква¹⁸⁶. Повечето надписи показват имената на основателите на големи общежителни манастири. Сцените в параклиса прославят подвизите на още двама от тях. Безсъмнено всичките тези изображения е трябвало да изтъкнат палестинските монашески общежития като образец за монасите от царската лавра „Св. Архангел Михаил“ в долината на р. Русенски Лом.

Няма да разглеждаме подробно иконографията на паметника, която има паралели и в други стенописи от Балканите¹⁸⁷. Причината за широката известност на Ивановските стенописи се крие преди всичко в техните художествени качества. Живописиста и в трите помещения на „Църквата“ отразява единни художествени схващания и е творба на едно зографско ателие. Еднакви по основен състав са и багрите, с които е била изработена. Както установява художник-реставраторката Б. Дживджанова, в изпълнението на стенописната украса са участвали най-малко двама майстори¹⁸⁸. Едно внимателно сравнение може да ни покаже разликите между тях. Главният майстор е рисувал стенописите в наоса на църквата, където фигурите, леко източени, се огъват в разклонени стойки. Жестовите им са изящни и отмерени, а архитектурните детайли и особено скалистият пейзаж активно участват в общата атмосфера във всяка композиция, като са съзвучни на душевното състояние на участниците. Лицата и откритите части на телата са моделирани от майстора с меките преливи на топла златиста охра. Той я полага върху подложка от същия цвят, като постига изсветляване с постепенно разбелване на основния тон. Финият тъмночервен контур на овала се губи в червеникавите сенки, а мекорозови полутонове допълнително оживяват формите на плътта. За да избегне еднообразието при групите от фигури, майсторът леко нюансира тази охра чрез различен примес – малко кафяво, малко сиво или зеленикаво, с което неусетно отделя всяка фигура от останалите. Но той разнообразява и изразя на всяко отделно лице. Няма две лица с еднакъв овал – всяко има свои индивидуални черти, които с едва забележими подробности го отличават от другите. Ако две лица имат прави носове, например в групата юдеи от дясната част на „Предателството на Юда“, единият нос е издължен, другият – леко чип, а между тях се очертава профил с изгърбен гръцки нос. Едно от челата е ниско, второ – високо и изпъкнало, трето – тясно и обрамчено с къса тъмна коса, като овалът на лицето се стеснява в правоъгълна брадичка. Двете доскоро запазени старчески лица в „Умиването на нозете“ са още

99